

ПОДНОШЉИВ ФОРМАТ НЕДОКУЧИВОСТИ

(Срђан В. Тешин: *Моје, Архипелаг, Београд, 2019*)

Упорно, а увек ново, питање о томе да ли оно што живимо данас мора да се разуме као неминовна последица пређашњих догађаја – као нешто што је неумитно морало да проишходи из околности у прошлости – даје стари, стално исти, непријатно познат одговор: мировање је немогуће, а ход уназад није природан начин кретања. Док хо- дамо унатрашке, ми се саплићемо и ломимо, падамо преко свих оних следова слутњи и низова околности које су срочиле садашњост. Хођајући уназад или покушавајући да мирујемо, супротстављамо се законитостима, а нескромно захтевамо много више од утехе: захтевамо тумачење.

Међутим, управо је ходање уназад оно што изоштрава чула и побољшава равно- тежу, баш због тога што није логично, и баш због тога што такво кретање никад није аутоматско. Стога приступ новом прозном делу Срђана В. Тешина из перспективе ремећења хронологије приповедног чина није случајан, нити је њему разлог утисак да ћемо у новој књизи моћи прочитати све претходне. Критичарски потицај на раз- мишљање о редоследу проистиче и из инвентарских побуда аутора: *Моје* је попис фасцинација, реминисценција и мотивација, мали приватни катастар који књижи освојене и присвојене територије памћења. Међутим, мистерија редоследа опстаје као кључ наше емпатије; не као кључ разумевања овог (жанровски хибридног, а све једнако романескног) штива, већ пре као кључ механизма уз помоћ ког привидно хладни формалистички перфекционизам производи емотивни однос према лику и делу приповедача. Иако је ова књига на више начина и из више перспектива теста- ментарна, у њој нарушавање хронологије служи као успешан маневар депатетизаци- је теме; ремећењем хронологије не само да се укида мемоарски набој а појачава онај контемплативни, него се у саплићућем ходу унатрашке трага и за подношљивим фор- матом недокучивости.

Роман Срђана В. Тешина *Моје* групише већ добро познате мотиве овог писца (локал- ни амбијент породичне историје, призоре апсурда из деведесетих, поетичке и поли- тичке изазове уметничке егзистенције) у наратив смрти и сећања. Интензивно присуство лика мајке и њене могуће стваралачке биографије, њен шокантан и педантно докумен- тован нестанак из живота и света, нису довољни да овај наратив „преведу“ на страну аутобиографског штива. *Моје* јесте хибрид жанрова и дискурса, но исто тако и моноли- тан аутопоетички роман у који су уписане посвете многим шокантним нестаницима као што је то, почетком јануара 2019, био нестанак из света писца Боривоја Адашевића.

Да ли је песникиња, мајка и супруга Мирјана Зрнић могла да буде слика неког бо- љег света, или је њена стваралачка биографија у књизи *Моје* само артистички израз

чежње за временом ушушканости? Из Тешинове биографске анализе назиремо оно што смо препознавали, толико често, међу генерацијама жена које су стасавале у претходној Југославији: неку врсту толерисане биполарности између финијих порива и наметаних дужности. Тешинов троједни свезнајући *приповедач/исповедач* – троједни пошто је у исти мах проценитељ, исповедалац и известилац – успоставља челично чврсту везу између „садашњег“ исказа и „претходног“ искуства, али и показује како се у исти мах подлеже искушењу да се описани социјалистички и постсоцијалистички свет истргне из визуре свезнајућег приповедача која субјективну перспективу све време с добрим разлогом привилегује. Тешин распоређује извештај и сценски приказ, есеј и сказ, анегдоту и анализу, све уз коментарисање аукторијалног приповедача који воли да буде владар макар и потпуно разобрученог света: ту се пронађе, из претходних романа и књига прича пристиглих, неколико знаковитих детаља као што су огрубеле руке судопере, или пак монолога мртве жене из *Прича с Марса*, односно, њен последњи поглед који ће назрети силуету „љутитог, несуђеног љубавника“, свог убице.

Фрагментарност исповедања и исповедање фрагментарности два су наративна пилона Тешиновог опуса. Пре две деценије и више, он пише прозу тако што се препушта потрагама у федералним резервама искуства, пре свега читалачког: *Антилопија најбољих наслова* (2000) била је ниска реченица свесно конструисаних тако да могу да се претоche у могући, будући роман. Када је писао роман *Гори, јори, јори* (2017) Тешин је једнако остао доследан потреби да микропрозу укоричи у томове нереченог и у ефектну мешавину жанрова. Међутим, *Моје* први пут интерактивно повезује реченицу као микрокосмос са романом као макрокосмосом не више кроз медијум *лика* (био он с Марса или планете Борхес) већ кроз медијум *личности*: било аутора, било аутентичне особе с именом и презименом, иницијалима и анегдотама у којима има свега од суза до ванилица.

Приповедање о детињству и одрастању у најновијој књизи романескне прозе није сведено на исповедање нити аутопсију, иако Тешин јесте на сталном задатку репортера без граница, него дозвољава улазак текста у жанровске просторе есеја, обележене колико елегичном рефлексijом, толико и ангажованом, критичком анализом личног доживљаја света и колективне перцепције друштвеног окружења, у којој се уочавају елементи хумора и самоироније колико и сете или носталгије. Тешинов банатско-београдски албум слика и сећања надовезује се и на бачке и на банатске хибридне прозе објављене нешто раније, као што су *Патетична симфонија дејинства* Ђорђа Рандеља, *Говоркања или јласови, јласине и шајушања: ја-роман* Душана Патића и *Или не* Драгиње Рамадански, не само зато што са овим књигама дели формални и тематски замах несигурног жанра, обојеног доследним интонирањем аутобиографије. Много више него што то поменути аутори чине, Тешин конструише матрилинеарну слику света, трагајући за мајком не толико као стваралачким узором, колико као стваралачким импулсом: њена могућа књижевна биографија је на генетском и генерацијском чекању. Не само да се Тешин аутопоетички обрађа претходним делима, усељавајући свој опус у мансарде мотивске предвидљивости, његова спремност да истакне животне, ванкњижевне околности и специфичности сеже далеко, даље од сећања, у правцу поетичког задужбинарства. Мајка је нека врста легата, заувек скришеног у депоима памћења, но зато добро одржаваног.

Свезнајући приповедач у ја-форми посредује Тешинове мисли и вести из његовог света од детињства до зрелости, наглашавајући догађаје који као да га много више разграђују него што га преображавају. Но све су то догађаји који га уверавају да треба да буде доследан у својим амбицијама и сновима, упркос низању животних пораза. У претходним књигама Срђан В. Тешин већ има свој свет саздан од амбивалентних успомена на детиње игре, на служење војног рока у цикл распада СФРЈ, на студирање филозофије у Београду и на вишефазни улазак у свет књижевности. То је свет шокантних и генерацијских, и геополитичких промена: но овај писац своје литерарне аспирације увек омеђује на модел јунака-уметника који, слично фигури шлемила, живи непрестану колизију својих идеалистичких аспирација и ниских удараца судбине. Свет по Тешинима може да послужи као филмски журнал наших живота у протеклих шест или више деценија, у ком препознајемо кадрове пажљиво рестауриране атмосфере варљиво мирног равничарског града, али и ненадане објаве тихих задовољстава „пакованих“ у ситнице. Отуд поетичка упоришта ове књиге можда јесу магични, неодољиви и инспиративни Киш, Ковач и Копривица, али је њен снажан гравитациони центар несумњиво блага, достојанствена и трагична *кикингска* Емили Дикинсон иза које остаје песничка заоставштина у фиоци радног стола у Одељењу за план и анализу Основне организације удруженог рада *Мокрин*. Раздаљину између ове две упоришне географске тачке једног идентитета настављује много разлика и раздора, како то *Моје* успева да покаже.

Тешин је историограф и књижевни теоретичар, мајчин биограф и аналитичар који је брани од могуће претпоставке да је стихове писала само ради емотивног одушка: „Очигледно је да за моју мајку поезија није била само приватна ствар, јер се није либила да пише и о ономе што стоји испред врата њене интимности.“ Не само о свету емоција, Мирјана Зрнић пише и поезију која „потресно говори о социјалној неједнакости и ропском животу сељака“, а у складу с песништвом свог омиљеног Лорке, она повезује „модернистички дух књижевности са историјским духом времена“.

Анализирајући књигу *Умријети у Хрватској* Слободана Шнајдера, Ђурђа Кнежевић констатује како „пишући доиста о најособнијим стварима, о свом готово фантомском оцу, блиским пријатељима, он итекако богато описује и анализира једно доба“. Иза Ђуре Шнајдера остаје, каже Кнежевићева, мизерна оставштина: неколико писама, неколико песама, написане и објављене књиге „које су давале блиједе или никакве трагове о његовој особи, његовој интими, мислима, осјећајима, сновима“. Каже и ово: „Све то Шнајдер деценијама пипка, преврће, довија се и нагађа из неке полуреченице, варљивог стиха, учитава, надограђује и – измишља!, наравно поштено признавши ово посљедње.“ На изванредан начин, сваки писац свог родитеља раковским ходом уназад покушава да врати не у живот, колико у огледало које би, егзактно и конкретно, посведочило нешто важно о писцу самом. Стога би упоредно читање Шнајдера и Тешина можда могло понешто рећи о биографским огледалима која расветљавају и надограђују ту увек упитну емпиријску стварност.

Била је „целим својим бићем левичар“, пише Тешин, позивајући се на мајчину „изразито социјалну лирику“, на тзв. поезију српа и чекића, али у критичком сагледавању њеног опуса пролази кроз мотивски лук од идеологије до еротике, до кризе емотивне

и интелектуалне, до стихова-дијагноза какав је „гледам бурму малу и танку – тешки окове мој“, али и до опсесије коњима. Када је књижевни текст описао као „ново ткање од старих цитата“, Ролан Барт није ни слутио на које све неочекиване путеве оригиналности оваква дефиниција може да укаже; Тешин је у *Моје* хотимице и плански уплео сижее, карактерне профиле и баснолике ситуације које су настањивале неке од његових претходних књига, тежећи да у то ткање старих материјала увече личност која је сам процес ткања и покренула. Тешинов роман о мајци врви од детаља, описа, педантног временског лоцирања, топонима и имена (или иницијала) који сви функционошу као раскривалица једног раскошног менталног пејзажа који је у доброј мери рестауриран и конструисан. Тешин је, неминовно, историограф и фантастичар у исти мах: он не пише класичан реалистички, биографски роман, али не пише ни дневник ни епистоларни психограм; не пише ни социјални роман, јер и поред утемељености у пронађеним рукописима, писмима и документима, *Моје* није толико хроника једног времена колико је историја вишегенерацијске стваралачке жудње, о чему сведоче бројни примери дискурзивних предмета из тока свести у детективско-поетичку анализу, из аналитичких монолога приповедача у анегдотско-епистоларне прилоге регионалној књижевној историји, а ту су и стално понирање у свест, дежурање у несвесном, увид у жеље, у непризнате страхове и тајне, и то не само у сопствене.

Моје је један од оних неизрециво поштених наслова који прати физиономију ауто-биографске прозе тако што селекује, имагинира и рекреира свет који је утонуо за хоризонт, да би се ненадано поново вратио у наш видокруг. Ходом унатраг полупане се драгоцености неће зацелити, нити ће женску књижевну историју престројити откриће Мирјане Зрнић; међутим, хватање равнотеже у том немогућем ходу помоћи ће да откријемо и много друге скривене просторе српске матрилинеарне прозе.